

Glasba

O narodni glasbi

Govoriti o njej v času, ko slavi svoje največje triumpfe doma in na tujem, je vsekakor izzivalno, zlasti ako gre zato, da se jo utesni v njene prvobitne meje. Dasi je nimamo, jo kaj radi postavljamo že kot premiso nadaljnjega življenja naše glasbe. Ni ga skoraj članka, kjer bi ne bila omenjena kot znana in priznana dobrina, s katero se lahko ponašamo. Godi se nam kakor teologom: iz negotovih in neznanih premis sklepamo nepobitno na zvezo dogodkov in jih tudi s tega labilnega vidika ocenjujemo. Morda ne bo torej slabo, ako tudi podpisani prispeva nekaj svojih misli o naši narodni glasbi, da bi s tem pripomogel k jasnosti v tem zapletenem vprašanju.

Slovenska, hrvatska, srbska ali jugoslovanska glasba je — teoretično povedano — glasba, ki se je poslužuje narod za svoje umetnostno izživljanje. Ta glasba naj ima nepremakljive značilne poteze, ki naj bodo umetnikom, kateri komponirajo slednjič za narod, nekako navodilo ali opora, vsekakor pa nekaj, kar ima smisel nekakih afinitet. Teoretiki in zagovorniki nacionalne usmerjenosti v umetni glasbi se opirajo na nazor, da je bolj ali manj primitivnemu konsumentu umetnosti ona panoga umetnin najbolj pri srcu, ki ga najbolj spominja na znane značilnosti, n. pr. poslušalcu v koncertu naj bo tista skladba najljubša, ki ga najbolj spominja na popevke, katere je čul v svoji rojstni vasi. Nedvomno je to stališče zelo preprosto; mislim pa, da je celo nekam preskromno. Ne da bi se hotel spuščati v razmotrivanje, komu je namenjena umetnost: nekateri bodo dejali, da je njen namen kar najpoljudnejši, drugi bodo temeljiteje premislili in našli, da je namenjena eliti naroda, tretji bodo šli še dlje; vsekakor pa je jasno, da dostopnost umetnine ni merilo njene etične vrednosti, ker se je od početka umetnosti pa do danes izkazalo, da so največji umotvori naleteli na najmanj razumevanja. Trdil bi skoraj, da je dostopnost umetnine v obratnem razmerju z njeno vrednostjo — čeprav bi bila ta trditev presplošna in gotovo ni nobenih zakonov, po katerih bi bilo mogoče utemeljiti navedeno razmerje. Ostane torej le negativna afiniteta obeh pojmov.

Slednjič pa tudi ne bi imelo pravega smisla, komponirati v smislu gesla „iz naroda za narod“, ker bi bile potem umetnostno najpomembnejša dela preproste popevke, ki si jih izmišljujejo pestunje, ko izčrpajo vir priučenih pesmic. Te popevke bi bile neposredna obogatitev narodnega blaga in torej namenjene splošni uporabi. Paradoksnost gornje trditve je jasna vsakomur, ki je imel priliko, ukvarjati se z resno umetnostjo in ki je imel od nje nena-domestljive, svojstvene, enkratne vtise. Kdor ima višji pojem o umetnosti — pa da rečem odslej o glasbi — kdor je prestopil prag gostilniške pevske evolucije, kdor je iskal in našel v umetni glasbi etične vrednote in dejanja duha, bo zahteval od glasbe več kakor podobnost z znanim: zahteval bo novega.

V čem je sploh narodna značilnost kompozicije? Primitivno mišljenje pravi, da so to neke značilne melodične floskule, melizmi ali pa — kot pri Griegu — harmonske zveze, od katerih bi torej za tipično jugoslovansko kadenco prišel v poštev zaključek s prazno kvinto dominante. Kdor bi torej hotel komponirati pristno jugoslovansko, mora končati tako — in res, vidim jih celo živo skupino, ki se zadovoljujejo s to značko. Niso baš izbirčni, gotovo ne, toda spretni, ker to sredstvo težko odpove. Tudi Grieg je delal

podobno in še danes se dobijo ljudje, ki ga smatrajo za izredno pomemben pojav. Drugi se vržejo na orijentalno barvane okraske, tretji posnemajo zategovanje pri petju. Četrti zopet mislijo, da bodo prodrli najgloblje do narodnega bistva, ako brez vsakega olepševanja in brez ozira na civilizirano glasbo kopirajo muziciranje guslarjev. Slovenski iskalci glasbenega zlata v narodu romajo iz kraja v kraj ter si dajo peti od najstarejših možakov popevke, ki jih potem smatrajo za pristne, ter skušajo obenem z napevom notirati tudi vse glasovne nedostatke pojočih starčkov, v dobri veri, da bodo s tem dali neusahljiv arhiv narodnega blaga v roke bodočim komponistovskim pokolenjem. Da bodo imeli potem naši komponisti zlate čase; motive lepo razporejene po čustvu, obsegu, vsebini, legi in značaju. Kadar se ti bo hotelo komponirati elegijo, boš segel v ustrezajoči predal in izbral iz zbirke „elegični napevi“ najprimernejšega ter ga nato v prosti ali vezani obliki obdelal: pa imaš narodno, pristno, slovensko simfonijo elegičnega značaja itd. itd. Koliko pobude, kako malo truda, kakšna poglobitev v zaklade naroda! Zlata doba! Nič več lastnega dela, nič več borbe z materijo, Beethovenov gigantski zgled neprestanega boja duševnosti z uporno stvarino ne bo več vlekel. Čemu neki? Dobro volje sem, sežem v predal, ostalo navodilo glej zgoraj!

Dovolj naivnosti, kliče več zahtevajoči. Niti nekritično posnemanje sodobnega umetnostnega izživljanja preprostega naroda, niti poseg v historično zakladnico narodne glasbe ne zadostuje. Treba bo seči globlje. Kam? Med one korenine, kjer se plečejo neveneče vezi posameznika z narodom, iz katerega je zrasel. Kajti izkoreninjenost ne pomeni drugega kot nasilno porezati te vezi in še potem ni prav gotovo, da ne bodo ostale še tanke, a neugonoljive niti, ki vežejo vsakogar z višjo rasno enoto, to z nadaljnjo in poslednjo s splošno človeško. Čim višji duh vstane iz naroda, tem splošnejši je. Niso zaman največji geniji last vsega človeštva; izšli pa so le iz ozke zibelke svoje narodnosti.

Ali ni Wagner krasen primer? Čigava glasba je bolj nemška od njegove? Toda katere poteze te glasbe so pristne nemške? Nobenih afinitet nima z nemško narodno pesmijo. Niti trenutek njegovega ognjevitenga življenja ni bil posvečen študiju folklore. Ustvaril je harmoniko popolnoma novega obelježja, drzno, nepričakovano. Nobena narodna pesem je niti od daleč ne očituje. Edini njegov predhodnik je bil največji slovanski glasbeni genij: Chopin. Ali je to ironija usode? In vendar je Chopin najbolj slovanski, Wagner najbolj nemški glasbenik. Njune skupne poteze niso le znak romantike in njene dobe — to je poceni izgovor glasbenih zgodovinarjev preprostega kova — temveč so le načinu skupne. V resnici je njuna nacionalnost obsežena v notranjem načinu izražanja, v tem, kako nam povesta, kar jima je na srcu. V vsem načinu izražanja, pa četudi so sredstva pri obeh — in pri vseh drugih — popolnoma ista. Ker sta vsak zase sinteza glasbene potence svojega naroda, ker sta izrazila to, kar sta sama izoblikovala v sebi s herojskim naporom svojega duha, ker nista imela namena, dati nekaj poljudnega in uporabnega, temveč nekaj velikega, novega, svojstvenega, samobitnega in pomembnega. Ker sta bila z nevidnimi, a neutajljivimi vezmi povezana z narodom, čeprav se je eden od njiju — Chopin — rad oziral po znanih potezah rodne vasi. Drugi pa je sam iz sebe ustvaril dela, ki so sinteza nemškega glasbenega ustvarjanja — ne da bi katerikoli Nemec mogel najti v njegovem delu najmanjšo sorodnost z domačim glasbotvorjem.

Zato, kdor hoče tvorno prispevati k življenju naše glasbe, naj ne brska po zbirkah in arhivih, naj ne zbira narodnega blaga! Prepustimo to delo arhivarjem in muzejskim ljudem. Ne pričakujmo pobude od mrtvih črk in ne snovnosti od zunanjega muziciranja! Le delo na razvoju velikih osebnosti bo v prid ugledu naše glasbe doma in v tujini. Le velike, nove etične vrednote morejo osvojiti duha človeštva. Komur se bo posrečilo, da bo v svojem delu povedal nekaj čim bolj splošno veljavnega in pomembnega, čigar notranja vrednost in resnost bosta vplivali po katerihkoli muzikalnih sredstvih na dojemljivega, ta bo najbolj pomemben nacionalni skladatelj.

L. M. Škerjanc

Kronika

Razstava jugoslovanske knjige v Pragi

Ob otvoritvi te vsekakor nenavadno pomembne razstave sta izšli dve publikaciji, ki omogočita tudi onemu, ki si je — vršila se je od 3.—31. marca — ni mogel ogledati, da si o njej ustvari nekako sliko: vodnik „Průvodce výstavou jihoslovanské knihy“ in bibliografija „Jihoslovanská literatura ve vzájemných překladech (Spisy knihovny hlav. města Prahy, č. 17).“

V uvodu vodnika razlaga J. Horák namen in organizacijo razstave. Poglobila bi naj zanimanje za jugoslovansko literaturo pri vseh onih, ki jim je kaj do uspešnega razvoja češkoslovaško-jugoslovanskih stikov. Zato se ne obrača do strokovnjakov in specialistov, ampak je v prvi vrsti namenjena širokim krogom izobražencev, ki bi jih naj opozorila na bogato zalogo knjig, iz katerih se lahko v Pragi sami poučijo o jugoslovanski kulturi, ali iz izvirnikov ali pa iz prevodov. Gradivo so dale po večini velike praške biblioteke na razpolago, tudi pri obeh publikacijah so sodelovali bibliotekarji v Pragi in izven nje. Razstava sama se je morala omejiti na najnujnejše in najbolj zanimive objekte; prevodov po časnikih ni bilo mogoče upoštevati, razstavljeni so samo oni, ki so izšli kot samostojne knjige. Kratka zgodovina literarnega razvoja pri Slovencih in Srbohrvatih je nekaj uvod v razstavo samo, ki je urejena kronologično: od najstarejših ohranjenih rokopisov pa do najnovejših tiskov naših dni. Temu historičnemu pregledu sledi skupina, v kateri so razstavljene znanstvene in poučne knjige, ki so izšle v današnji Jugoslaviji, in ki obravnavajo z vseh strani njeno zgodovino, njeno današnje lice in duševne sile, ki so danes v njej aktivne. Tako vidi obiskovalec razstave množico jugoslovanskih knjig, iz katerih se lahko pouči o Jugoslaviji, kakor se kaže v vseh onih področjih, ki segajo od geologije, arheologije i. t. d. vse do sporta in turisticke.

Posebno srečna je bila misel, da se razstavijo revije in časopisi, ki izhajajo v Jugoslaviji — politično časopisje je izključeno. Ta razstava je razdeljena na tri skupine: 1. literarno in umetniško; 2. strokovno in znanstveno; 3. aktualno, zabavno in mladinsko. Prav posebno srečna pa je bila misel, da vodnik pri vsaki tudi pove, v kateri praški biblioteki — ali izven Prage — je revija na razpolago; vsega skupaj je imenovanih devet bibliotek, med njimi vse največje. Tako je ta partija vodnika dobrodošel in dragocen katalog, ki bo svojo vrednost ohranil tudi potem, ko bo razstava že davno zaprta. Vendar pa se zdi, da se je ravno s te strani storilo premalo. Da se n. pr. dve razmeroma tako mladi slovenski reviji, kakor sta „Književnost“